

Antecknat

Kulturstudier – ett honnørsord i korsdrag

AV ROGER JACOBSSON

Kring frågor om kulturvetenskapernas villkor i den nya forskningspolitiken har artikelförfattarna i detta nummer av *Kulturella Perspektiv* formerat sig. Även humanister läggs nu, i kanske större utsträckning än tidigare, under luppen. Den enskilde kulturforskaren får vackert finna sig i att mätas, vägas, poängsättas och rankas. Att forska och att producera innebär att inordna sig i vissa värderingssystem; forskaren blir mer eller mindre mot sin vilja medverkande i en tävling där flest poäng vinner. Det finns en risk att kvantitet vid målnöret kan vara på väg att slå vetenskaplig kvalitet. Mät-system tycks av allt att döma ha goda utsikter att bli ordet för dagen vid svenska lärosäten!

Numrets artiklar handlar om sådant som excellens, nytta, värde och frihet. Hur ser då de forskningsresultat egentligen ut som vi kan ladda med dessa "värdeord"? Vad sysslar kulturforskarna med? Vilka är perspektiven och vilka kulturella fenomen är det som granskas? Praktiken således.

Bodil Axelsson och Johan Fornäs (red.), Kulturstudier i Sverige. Lund: Studentlitteratur, 2007.

Mångsidigheten, nyfikenheten och för all del även sprängkraften inom den svenska kulturforskningen framgår med eftertryck i den nyligen utkomna boken *Kulturstudier i Sverige* (red. Bodil Axelsson och Johan Fornäs).

Kulturstudier bedrivs inom många ämnen och områden i dag. Som begrepp kan "kulturstudier" egentligen ses som en samlande beteckning på ett både spretigt, mångsidigt och innovativt forskningsfält; det bör således inte

definieras som en egen avgränsad disciplin, snarare kan man tala om ett *tvärvetenskapligt* fält där olika fenomen inom kultur och samhälle studeras och problematiseras. Det kan i förstone vara svårt att riktigt sätta fingret på vad kulturstudier är för något.

Johan Fornäs vill i förordet till *Kulturstudier i Sverige* se kulturstudier som ett fält som ständigt är i rörelse. Frågor om mening, identitet och makt är skärningspunkterna inom detta livskraftiga och spänstiga forskningsfält. Här i gränsområdena mellan etablerade ämnen och traditioner testas och prövas frågor kring nya fenomen, teorier och metoder. Hur angreppssätten ser ut har till stor del att göra med varifrån den enskilde forskaren tar sina utgångspunkter. Några färdiga metoder eller teoribygggen finns inte att luta sig emot.

En rullande ny dagordning för samhällsdebatt, politik och vardagsliv innebär att många frågor ställs på ända. Etablerade gränser mellan kön, klasser, generationer och etniska grupper föråldras snabbt. I en postindustriell

och postkolonial värld place-ras kulturfrågor snart i fokus; begrepp som modernisering, globalisering, individualisering, glocalisering, estetisering, digitalisering och medialisering är exempel på slagord som parkeras på forskarbordet. Dessa kulturfrågor problematiseras och diskuteras i nya fora och i nya former. Kulturella, sociala, ekonomiska, politiska och teknologiska uttrycksformer kuggas också på nya sätt in i varandra och nya gemenskaper och skiljelinjer samspelar och integrerar på nya villkor.

Ord som dialog, gränsöverskridande, brobyggande, vitalisering, omprövning tillhör en röd tråd inom det tvärvetenskapliga fältet. Orden *reflexiv kritik* likaså. Till en del handlar det för kulturforskaren om att våga gå på tvärs och att försöka tänka nytt. Om allt detta handlar också Axelssons och Fornäs' bok, ett arbete som har sin utgångspunkt i en konferens kring kulturstudier som arrangerades av Advanced Cultural Studies Institute of Sweden (ACSIS) vid Linköpings universitet i juni 2005.

Att kulturstudier är ett vildvuxet fält blir här tydligt. Perspektiv och aspekter är mångfrestande. En av flera röda trådar i boken är att författarna fått i uppgift att koppla ihop de egna ämnestraditionerna och den internationella diskussionen inom cultural studies. Företrädare med bakgrund inom sådant som hermeneutik,

kultur- och utbildningssociologi, etnologi, poststrukturalistisk feminism, posthumanism postkolonialism, urbanstudier, antropologi, visuell kultur och andra inriktningar, får här möjlighet att reflektera, problematisera och diskutera utifrån sina olika förutsättningar. Teori och praktik bryts mot varandra. Några exempel skall ges.

Medieforskaren Karin Becker och socialantropologen Helena Wulff ger till exempel en introduktion till den allt mer uppmärksammade forskningen kring området *visuell kultur*. Bilder lämnar sin omgivning ingen ro, de skapar polaritet, för eller emot. De så kallade Muhammedkarikatyrerna i en lokal dansk dagstidning hösten 2005 satte omvärlden i brand. Danska beskickningar, ambassader, ambassadpersonal och flaggor blev föremål för våldsamma reaktioner bland olika muslimska grupperingar. Efterverkningarna syns fortfarande sommaren 2008. Kulturskillnader kom plötsligt i dagen på ett mycket märkbart vis – öst ställdes mot väst, religion mot religion. I den nya informationsteknologin är det plötsligt inte självklart hur man skall se på bilders publicering och vilka kulturella konsekvenser som kan bli resultatet. Inte heller i den offentliga miljön har alla former av bilder ett berättigande. Ta ett kulturellt fenomen som *Street Art* (gatukonst) till exempel. Stockholms stadsmil-

jörads slogan om att "Gatan, torget, parken är stadens vardagsrum", stämmer inte alls när det kommer till kritan. Maktperspektivet talar nämligen sitt tydliga språk så snart det kommer till konflikt om gatukonstnärer och deras konst. När det inte passar avfärdas gatukonstnärerna till att ses som en önskad subkultur – visuell offentlighet går inte alltid hem. Att forskningsfältet visuell kultur har framtiden för sig är det dock ingen tvekan om. Sedan april 2007 har det också stärkts väsentligt sedan Högskolan Dalarna inrättade en professur i ämnet visuell kultur, med Årni Sverrisson som förste innehavare.

Ett på senare år etablerat begrepp inom svenska kulturstudier är *intersektionalitet*. Genusforskaren Nina Lykke gör en (bitvis kritisk) introduktion av begreppet och visar hur olika maktrelaterade och identitetsskapande kategorier som genus, sexualitet, klass, etnicitet och ras intereller snarare intra-agerar med varandra på intrikata sätt. Intersektionalitet, med de skiftande definitioner som Lykke anför, är inte en teori om maktfrågor utan skall ses som ett analytiskt verktyg och perspektiv som kan användas med teorier om makt.

Ett nytt spirande forskningsfält, *kommunikationsgeografi*, introduceras av medie- och kommunikationsvetaren André Jansson. Jansson utgår ifrån att konstatera att det inom delar av medie- och

kommunikationsvetenskapen skett en rumslig vändning sedan slutet av 1990-talet, och ställer frågan: "Hur producerar kommunikation rum och hur producerar rum kommunikation? Samhällets tilltagande mobilitet avspeglas inte bara i form av människors rörlighet, den innebär samtidigt att de gamla fysiska kommunikationsrummen är på väg att ha tjänat ut. Det rör sig inom detta fält om en kulturteoretisk nyorientering, där integreringen geografi och kultur- och kommunikationsteori bildat en tvärvetenskaplig plattform för bland annat urbanstudier, turismforskning och studier av materiell och visuell kultur. Med kritisk udd ställer Jansson viktiga frågor kring hur nya medieteknologier påverkar upplevelsen av både stadsrum och bostäder och hur detta skall tolkas. Det handlar om mediekultur i förändring och en medieforskning på ny kurs.

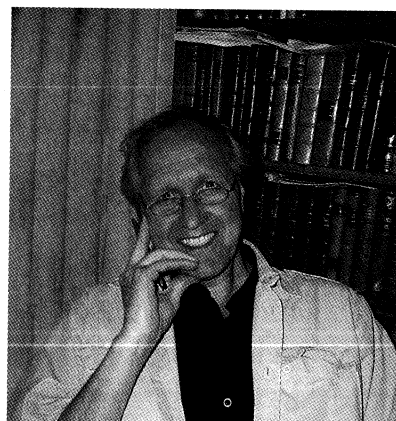
Etnologen Orvar Löfgren, nestorn inom svenska kulturstudier, knyter i ett av bokens slutkapitel elegant ihop essensen av bokens texter. Det är inte svårt att hålla med honom om att talet om humanioras kris och inkrökt-het känns avlägset efter genomläsningen av *Kulturstudier i Sverige*. Den "kulturella

vändning" som fick en rad vetenskaper att vrida sig mot kulturstudier under 1980-talet, det är en vind som fortfarande bär; och att kulturstudier inte i någon större utsträckning etablerats som en egen disciplin vid de svenska universiteten har snarare varit av godo. De sammanslagningar av ämnen och institutioner som genomförts vid både universitet och högskolor, ofta under hårt motstånd, har nog också i många fall faktiskt varit välgörande för tvärvetenskapliga innovationer. Ämnen som tidigare inte haft anledning att stöta på varandra fann sig plötsligt sittande vid samma morgonmöte, fikabord och i samma lunchrum – det är lätt att tycke uppstår. De personliga kulturmötena skall inte underskattas.

Med fantasi och med säker, men tillsynes lekfull hand, pekar Löfgren uppslagsrikt på nya tendenser och kulturella fenomen inom kulturforskningen; på sådant som göms i mellanrum eller sprickor, döljs i skuggan, sådant som anas eller kan skymtas i ögonvrån. Unga doktorander har bara att rätta in sig i kön!

Kulturstudier i Sverige är en ren uppmaning till ännu mer av djärvt kritiskt tänkande och till skarpare kul-

turella analyser. Det handlar ju för kulturforskare om att kunna påvisa ett berättigande, det vill säga nyttan. Till sist handlar det också om att i ännu större utsträckning kunna ta *plats*, och att bli *hörd* och *synliggjord* – inom akademien men också i det omgivande samhället, och att bli delaktig i det pågående samtalet. "Det är *skillnaderna* som gör kommunikation meningsfull. Kommunikation gör inte deltagarna lika men ger rum för flöden mellan dem", säger Johan Fornäs trosvisst! Ännu mer korsdrag således!



Roger Jacobsson
Kulturella Perspektivs
redaktör.

Verksam vid institutionen för kultur- och medievetenskaper, Umeå universitet, samt som universitetslektor och ämnesföreträdare i medie- och kommunikationsvetenskap, Högskolan Dalarna.

Kulturvetenskapens nytta

Konferens på Arbetets museum, Norrköping
26–27 november 2008

Advanced Cultural Studies Institute of Sweden (AC SIS) bjuder in till en konferens om *Kulturvetenskapens nytta* på Arbetets museum i Norrköping den 26–27 november 2008. Konferensen strävar efter att belysa vilken roll kulturvetenskaperna kan och bör spela i dagens samhälle. *Kulturvetenskapens nytta* kommer att diskutera hur kulturvetenskapen kan tillämpas i arbetsliv, näringsliv och samhällsliv men också huruvida kulturkritik och praktisk nytta kan förenas eller om kulturvetenskapen riskerar att förlora sin kritiska potential när den ställs i närings- eller arbetslivets tjänst.

Konferensen har två underteman: *Kultur och arbetsliv* samt *Nytta och kritik* som kommer att utvecklas i två plenarer under ledning av **Orvar Löfgren** och **Marianne Winther Jørgensen**. Den första plenaren belyser olika möjligheter att tillämpa kulturvetenskapen i praktiken och den gästas av **Eva Swartz**, VD för *Natur & Kultur* och ordförande för statens kulturutredning; **Måns Wrangé**, nyttillträdd rektor för konsthögskolan Mejan; **Katarina Graffman**, etnolog och konsult vid InCulture; **Bo Nilsson**, föreståndare för kulturanalysprogrammet vid Umeå universitet, samt **Fredrik Schoug**, docent i etnologi vid Lunds universitet.

Den andra plenaren behandlar frågan om hur kulturvetenskapens autonomi och kritiska potential påverkas när den ställs i samhällsnyttans tjänst. Här deltar **Stefan Jonsson**, kulturjournalist på *Dagens Nyheter*, **Emma Stenström**, professor vid Handelshögskolan i Stockholm, och **Frederik Stjernfelt**, professor i semiotik vid Århus universitet och ledamot av Danska akademien.

Konferensens målsättning är att förena teoretiska och praktiska perspektiv och skapa möten mellan kulturforskare och människor som på olika sätt har lyckats tillämpa kulturvetenskapliga metoder och kunskaper i praktiken. Vi vill därför bjuda in alla som på olika sätt forskar kring och arbetar med dessa frågor att delta i *Kulturvetenskapens nytta*.

Avgift (inklusive lunch): 300:–

Anmälningar Martin Fredriksson, martin.fredriksson@isak.liu.se, senast den 10 oktober

Läs mer på: <http://www.isak.liu.se/pub/jsp/polopoly.jsp?d=5113&a=114210>